

IV. Zařízení pastvin

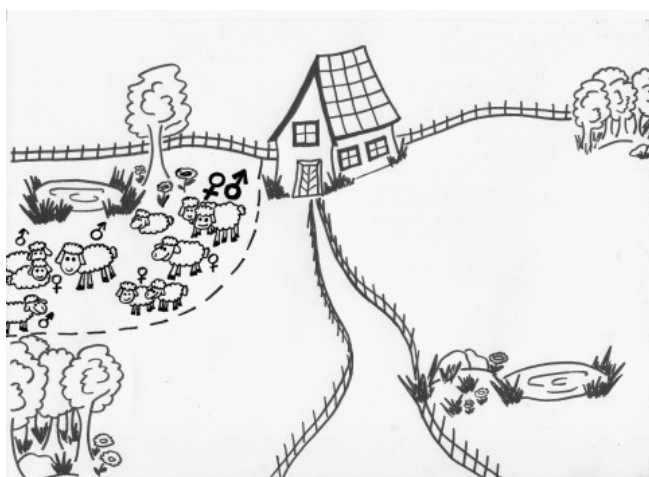
Organizační uspořádání pastvin

Promyšlené uspořádání pastvin podstatně ovlivňuje zdravotní a výživový stav ovcí i úspěšnost odchovu. Je důležité, aby ovce nerodily jehňata na místě znečištěném zimováním. Zároveň by měly mít dostatek zelené pastvy kvůli produkci mléka. Přitom je potřeba počítat také s oddělením berana a beránek před obdobím říje a s ponecháním dostatečné výměry pro sklizeň sena.

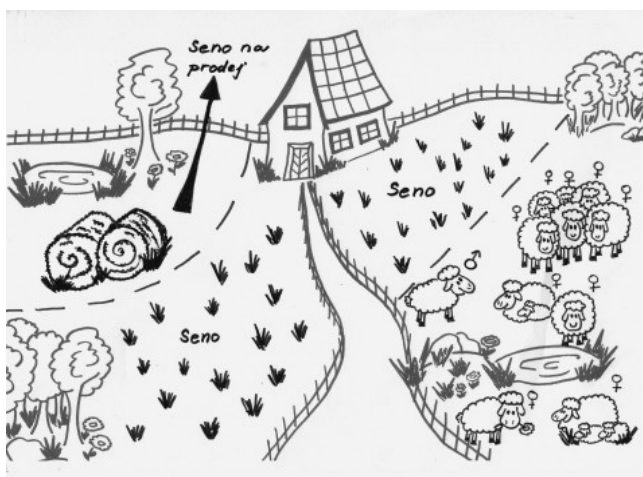
V ideálním případě by chovatel měl mít alespoň dvě pastviny oddělené prolukou (např. každou na jiné straně od zástavby). Na každé z nich by bylo napájení a kryt. Na zimu by byla zvířata omezena na malý prostor kolem napajedla a úkrytu (řekněme 10-40 m² na kus) na jedné z pastvin. Po skončení zimování by byla přehnaná na druhou pastvinu k jarní pastvě a bahnění. Přitom část by byla vyhrazena mimo pastvu a posloužila by ke sklizni sena. Seno by bylo sklizeno i z první pastviny, z části kde probíhalo zimování by však nebylo určeno pro ovce. Po senech by se stádo páslo na celé druhé pastvině.

V červenci by byl beran vrácen k pastvě na první pastvinu. K němu by se po odstavu (srpen) připojili i beránci. Případný přebytek pastvy na první pastvině by byl sklizen na otavy či zmulčován. Na podzim by se beran vrátil k ovčím na druhou pastvinu kvůli připouštění. Na zimu by pak bylo vymezeno zimoviště na malé části druhé pastviny. V dalším roce by hlavní pastvinou byla pastvina první a cyklus by proběhl zrcadlově. Tímto způsobem by bylo zajištěno střídání zimoviště, bahnění mimo poslední zimoviště, oddělení berana a ztížena reprodukce parazitů.

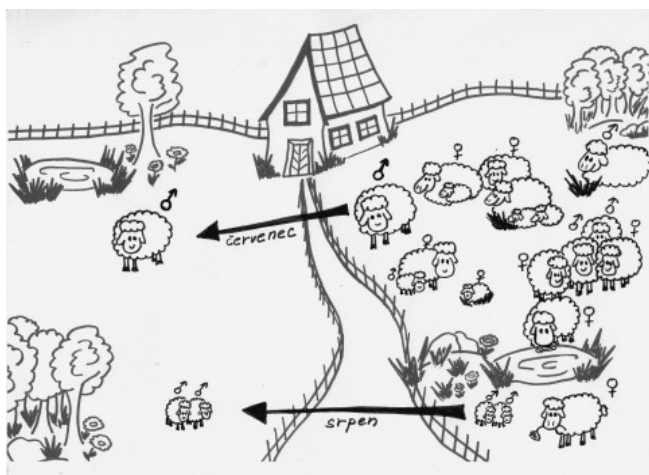
Každé zimoviště by mělo být po zimě uklizeno od zbytků sena. Beran vracející se na podzim z pastvy ze zimoviště ke stádu by měl být dobře odčervěn.

Zima a předjaří

Období bahnění

Léto a podzim

Připouštění a další zima

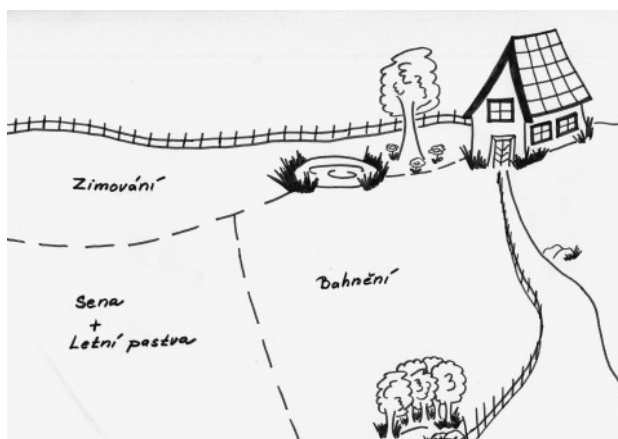
Správné načasování konce zimování - přehnutí stáda ze zimoviště na pastvinu - je klíčové. Pokud přeženete ovce příliš brzy, takže pastvinu rychle přepasou, nebudou mít kojící ovce dostatek kvalitní trávy a mohou mít méně mléka nebo zdravotní problémy. Přílišné množství pastvy pak začne přerůstat, ztrácet stravitelnost a snižovat přehlednost pastviny. S vyhnáním ovcí tedy příliš nespěchejte. Stačí budou-li na pastvině pár dní před bahněním. Jak začne tráva rychleji přirůstat, můžete ještě pastevní prostor omezit a rozšířit ho opět po senech. Obecně je horší, pokud ovce pastvinu přepasou – mohou ji poškodovat a nenechají ji obnovit, takže bude nutný příkrm či nouzové odehnání jinam. Jestliže ovcím tráva naopak utíká, je možné ji zmladit posečením 10-15 cm nad zemí (tzv. topping).

Lze si samozřejmě představit střídání i většího počtu pastvin, zimovišť a bahníšť. V praxi ale naopak často popsané možnosti nemáme. Oddělení berana je nezbytné, lze jej však zvládnout i na dvorku či zahrádce. Vždy počítejte nejméně s dvojitým ohrazením na oddělení berana a ovcí. Po dobu oddělení může být beran krmen senem. Není-li tam prostor i pro beránky, mohou být prodáni dříve (kolem 4,5 měsíce věku – než dosáhnou pohlavní dospělosti).

Zhusta není možné střídat zimoviště. Vhodných míst s nezamrzající vodou a úkrytem proti větru, která jsou i v zimě rozumně přístupná (kontrola stáda, krmení), nebývá mnoho. V takovém případě je třeba pečlivěji zimoviště čistit a parazitům ztěžovat život (vápnění, kvalitní odčervování).

Také bahnění není možné na libovolném místě. Pastvina, kde bude probíhat bahnění musí mít kryt proti prudkému větru a slunci. Voda nesmí být od krytu příliš daleko. Příliš stinná pastvina však přeje parazitům, stejně jako pastvina vlhká. Profukování je prevencí proti mouchám. Tráva by měla růst časne a být kvalitní. Pastvina musí být dobře dostupná a přehledná, aby bylo možné lehce zjistit případné komplikace. Nesmí na ní být mnoho překážek a míst nebezpečných pro jehňata. Zatímco dospělé ovce se vyrovnají s mnoha nerovnostmi, zvládnou prudké svahy i husté křoví, pro čerstvá jehňata mohou křoviny, úvozy či strmé svahy představovat past. Jehňata také mohou lákat predátory – zejména lišku. Bahnění by tedy nemělo probíhat v blízkosti lesa, případně musí pastvina pro bahnění umožňovat ochranná opatření (častá kontrola, natažení elektrické sítě).

Variabilní uspořádání pastviny a pružnou reakci na změnu podmínek či potřeb umožňuje využití mobilního elektrického ohrazení uvnitř pastvin (napříč kvůli senu, kolem vybrané části proti liškám, oddělení zimoviště). K dispozici jsou pásy i sítě. Pásy jsou levnější, jejich přemísťování je však zdoluhavější. Neposkytují jistou ochranu proti liškám a často ani před průchodem všetečných jehňat. Nezabrání také přeskočení berana. Snáší ale lépe nepřízeň počasí (prudký vítr, námraza) a k oddělení části pastviny kvůli senu nebo zimování obvykle postačují.

Ohrazení pastvin

Ohrazení může být trvalé nebo dočasné (přemístitelné). Hlavní pasené plochy doporučuji ohradit trvale pomocí pozinkovaného uzlíkového pletiva se sedmi vodorovnými dráty. Postačující je výška pletiva 90 cm instalovaného s horním drátem 100 cm nad zemí (rozestupy 10-13-13-15-18-20), na zvážení je i výška 102 cm (rozestupy 13-13-15-18-20-23). Rozestupy svislých drátů doporučuji 15 cm. Pletivo nesou štípané akátové (do sucha) nebo dubové (do vlhka) kůly zatloukané 60 cm hluboko asi 8,3 m od sebe. Dobře pozinkované pletivo z kvalitního materiálu se vypne za zesílený horní a dolní drát (min. 2,8 mm) pomocí napínacích koleček nebo spojek. Napínání je obvykle po 50 nebo 100 metrech. Důležité je ukotvení okrajů pletiva, aby jeho tah ohradu nezdeformoval – např. zdvojeným kulem s břevnem. Při nerovném terénu se podlézání ovcí zamezí přichycením spodního drátu pletiva k zemi pomocí kolíku z roxoru. Ohrada se udržuje jen občasným dopínáním či opravami. Malá zvířata projdou skrz (zajíci, křepelky), srnčí ji přeskočí. Překážku znamená pro prasata.

Druhou variantou je oblíbené elektrické ohrazení z vodorovných drátů. Výhodou jsou nižší pořizovací náklady. Vzhledem ke klesajícím cenám pletiva, však není rozdíl násobný. Zvláště při započtení zdroje impulzů a baterie. Každá změna směru vyžaduje speciální izolátory, aby se drát nedostal napínáním ke kůlu. Elektrické ohrazení musíte opakovaně podsékat, což zvyšuje provozní náklady. Navíc neposkytuje tak spolehlivou zábranu proti úniku zvířat.

Dočasné hrazení slouží zejména k oddělení ploch pro dozrávání sena, nebo k ohrazení menších ploch. K dispozici jsou elektrické ovčí sítě (lépe dvouhroté) nebo plastové sloupky a elektrické pásky. Pásky jsou podstatně levnější, sítě však mnohem lépe brání úniku zvířat, rychleji se instalují a jsou využitelné i jako ochrana proti liškám (viz Co hlídat po obahnění). Výhodou pásek je možnost instalace i přes vzrostlejší trávu. Doporučuji připlatit si za kvalitní pásku. Kromě elektrického odporu je mezi nimi velký rozdíl v tom, jak jsou pružné (kvůli napínání) a jak se trhají (zvěří, větrem, námrazou).

Obecně je u romney potřeba hlídat spíše podlézání než přeskakování. Nemají problémy s respektováním elektrického hrazení, ale jehňata občas zkoušejí proskakovat skrz elektrické pásky. Pro oddělení dvou skupin v těsném sousedství pásky nestačí. Ovce snesou kopání a protrhnou je. Takové oddělení je ale vůbec problém a pouze jeden plot není dostatečný.

U všech variant elektrického hrazení myslíte na kvalitní zdroj impulzů, dostatečně silný pro ovce a dostatečně výkonný pro délku ohrazení. Připojte ho k dobrému uzemnění a kvalitní baterii.

Důležitým doplňkem ohrazení jsou brány – odolné a odpovídající frekvenci otevírání. Organizaci pastvin mohou usnadnit vhodně umístěné texaské brány (bariérové přechody, cattle grid) – rošty napříč komunikací, které ovčím neumožňují přeskocení ani přejití (neumí zkoordinovat nohy), ale jsou volně pojízdné. Pro běžné brány se mi osvědčilo použití mobilních plotů k ohrazení staveníšť. Umístění bran promyslete i s ohledem na přehánění stáda mezi pastvinami – nucené prudké změny směru, blízkost silnice či průchod přes zarostlá místa jsou komplikací.

Vybavení pastvin

Na pastvině musí být ovčím k dispozici **kryt** proti prudkému větru a slunci. Kryt bývá nejčastěji přírodní – skupina dřevin, upravený zarostlý úvoz, loučka chráněná lesem... Kde tyto přirozené kryty chybí, je nutné náhradní řešení. Zábranu proti větru může poskytnout i val z hlíny, prkenná ohrada, blízkost stavby, zavětrovací tkanina na pevné ohradě. Stín poskytnou natažené maskovací sítě nebo plachta, případně lehký přístřešek. Nezapomeňte na promyšlenou výsadbu dřevin.

Budete-li budovat přístřešek, pamatujte, aby byl otevřený a nebránil mírnému větru, vzdušný a suchý, jinak se snadno stane líhništěm hmyzu a semeništěm parazitů. Za nejlepší považuji nevybavovat přístřešek stěnami. Počítejte s tím, že ovce se rády drbou a lehkou konstrukci snadno rozloží – je třeba svislé prvky (podpěry, nohy, sloupky) vzájemně provázat. Výhodou je možnost přetažení přístřešku jinam – vyhnete se přílišnému sešlapu v okolí. Na ovci včetně jehňat počítejte asi 1,5 m² stínu.

Zvláštní přístřešek proti dešti není třeba. Ovce by spíše choulostivěly. Během deště obvykle vyrážejí na pastvu. Chladný déšť je nepříjemný pro malá jehňata, která se ale schovávají do vlny matky. Čerstvá jehňata v případě mrznoucího deště umístíme s matkami do budky či krytého choulu (viz níže). Zcela zbytečná je ochrana ovčí před sněhem.

Na pastvinách je důležitá dostupnost napájecí vody. **Napaječka** by měla být v každém déle užívaném oplůtku a neměla by být daleko od stínu. Při krátkodobém vypásání v mírném počasí ale ovce dokáží pokrýt svoji fyziologickou potřebu vody přímo pastvou. Okolí napajedla je vhodné zpevnit proti

rozšlapání (npř. položenými betonovými obrubníčky). Nemělo by být vlhké, rozbahněné. Napajedlo by mělo být vyvýšené, aby do něj ovce nekálely, mělo by však umožnit napití i jehňatům (ta se dokáží zvednout na zadních a opřít se o okraj předními nohama). Napajedlo nesmí tvořit past pro čerstvá jehňata.

Máte-li na pastvině nebo poblíž tekoucí vodu či pramen, vyved'te vodu hadicí či trubkou do koryta, lavoru, vany nebo jiné nádoby a od přepadového otvoru ji opět odved'te do toku či meliorace. K delšímu vedení vody mohou posloužit mělce zahrabané plastové trubky užívané jako chráničky pro kabely.

V nouzi je možné napajedlo zřídit i na břehu rybníčku. Informujte se však raději na orgánu ochrany přírody, abyste nebyli pokutováni pro poškození vodního útvaru. Je vhodné zpevnění přístupu a vykopání napájecího „zálivu“, který ohradíme proti vstupu ovcí. Hygienicky toto řešení není optimální. Lepší je vyvedení vody po spádu do napajedla. Vždy dáváme přednost vodě proudící před stojatou.

Nemáte-li na pastvině vodu, zvažte její přivedení z vodovodu, např. hadicí přes plovákový ventil. Do vyšší výšky lze proudící vodu čerpat pomocí vodního mlýnku nebo trkače (viz internet). Někdy stačí i obyčejný vztlak (tj. hadice s nátokem dostatečně proti proudu). Navážení vody je až poslední možnost, nepohodlná, nákladná a hygienicky komplikovaná. Počítejte asi 3 l na ovci. V chladných či vlhkých obdobích a při zelené pastvě pijí romney podstatně méně.

U napajedel nezapomeňte na přípravu na zimu, aby vám zařízení neroztrhal led. Většinu je nejlepší vypustit.

Nedaleko napajedla a stínu by měl být ovčím nabídnut minerální **liz a sůl**. Lizy by měly být chráněné před deštěm i znečišťováním zvířaty. Přístupné musejí být i jehňatům. Podklad pod lizy by měl umožňovat odchod vlhkosti. Lizy mají být pravidelně doplňovány a stále přístupné. Nej kvalitnější v době druhé poloviny březosti, bahnění a kojení. Lizy musejí ovčím poskytnout minerály, kterých na našich pastvinách není dostatek – zejména selen. Někdy obsahují i bylinné extrakty, vitamíny atp. Spotřeba lizů není vysoká (1-3 kg na ovci i s jehňaty za rok) a mohou významně ovlivnit zdravotní stav. Proto se nevyplatí na nich šetřit, naopak sledujte dobu použitelnosti. Rozhodně vybírejte pouze z lizů určených speciálně pro ovce nebo ovce a kozy (ne lizy pro ovce i skot a kdoví co ještě).

Nabídka čisté soli jako doplňku k lizu je pro ovce nutná. Čistá sůl je nezbytná jako zdroj sodíku. Pokud by ovce měly přístup pouze k lizu, mohla by je potřeba sodíku nutit ke zbytečnému nadužívání lizu, které nemusí být zdraví prospěšné. Čistá sůl se nabízí ve formě soli kamenné nebo jako lisovaná, nikoliv sypaná.

Někteří chovatelé používají na zimovišti krmné klece či jesle k podávání sena. Může tak dojít k úspoře sena (cuchání, rozšlapání), ale zvyšuje se pracnost krmení (zvláště za mrazu či sněhu). Ovce také nesmějí mít přístup k balíkům mimo klec – jinak jim dají přednost. Úsporu sena v zimě přináší kryt krmeliště proti dešti a sněhu. Tato řešení jsou užitečná hlavně při opravdu malém počtu ovcí, kdy postačuje balík na delší dobu.

Na pastvině by měly mít ovce k dispozici **drbadla** – nejen boku ale i hřbetu. Pro ovčáka je dobré mít v dosahu úvaziště, kam je možné ovci dočasně přivázat. Proti přemnožování hlodavců pomáhají bidla pro dravce. Všechny tyto funkce dobře plní vzrostlé stromy. Plní je často také ohrazení pastviny. Kde stromy chybí, je vhodné zvážit doplnění umělých drbadel a úvazišť – například zatlučených kůlů poblíž napajedla.

Staré stromy ovce obvykle nepoškozují. Výjimkou jsou předjarní chutě – na zimovišti koncem zimy (únor, březen) mohou ovce začít loupat borku i starou a zdánlivě nepoživatelnou. Mladé stromky ovce poškozují běžně – především častým drbáním, občas i okusem.

Pro manipulaci se stádem (kontrola, stříhání, odčervování, oddělování beránků) je nezbytné mít **manipulační zařízení**. Základem je menší ohrada (chytačka, naháněčka), do které je možné stádo nahnat na malý prostor. Pro nahánění s malými jehňaty počítejte až 2 m² na ovci, avšak uspořádání

musí umožňovat smáčknutí do menšího prostoru asi 0,7 m² na ovci. Samotná chytačka umožňuje zběžnou kontrolu ušních známek i chycení a uvázání vybrané ovce.

Na chytačku obvykle navazuje menší předsíň o ploše několika metrů čtverečních, kam se vejde přes 10 ovcí. U malého chovu tak funkci chytačky může plnit přímo předsíň. Ke snadnému nahnání stáda do chytačky slouží postupně se zužující trychtýř tvořený na jedné straně ohradou (u vstupu do naháněčky zpevněnou - zvířata se tlačí) a na druhé straně třeba dočasně umístěnou sítí, paletami, několika prkny a podobně.

Na předsíň navazuje manipulační ulička. Ke snadnému vpouštění se používá spouštěcí branka (padací branka, „šibenice“). Ulička musí být pevná, aby odolala tlaku zvířat, a natolik úzká, aby ovce musely jít za sebou a nemohly se otočit (cca 0,5 m). Pro malý chov stačí kratší ulička, kam se

ovce vpouštějí po jedné. Ukončena bývá stavěcí brankou, instalovanou tak, aby ji ovce nárazem hlavy zavíraly. Následovat může třídící branka (rozřaďovací) a na jedné straně další ohrádka, což usnadní oddělení beránků po odstavu. Samotná manipulační ulička umožní zevrubnou prohlídku zvířat a jejich individuální podávání ke střížce či ošetření paznehtů.

Jako minimalistická varianta pro malý chov postačuje **manipulační ohrádka** z dřevěných palet, prken či tužších kari sítí (konce drátů trubkou ohnout, aby nebyly nebezpečné), kde si jednotlivá zvířata ručně chytíte, prohlédnete, předáte ke střížce či odčervení atd.

Pro případ výskytu infekce, nebo podezření na ni, ale i pro větší kontrolu nad léčbou, je třeba mít nachystanou **izolaci**. Izolace by měla znemožňovat kontakt izolovaných zvířat se zvířaty mimo izolaci. Pro romney je lepší, je-li izolace venku, na vzduchu. Ideální je malá ohrádka na dvorku či v zahrádce.

Izolace se využívá zřídka, nedoporučuji ji tedy hned budovat – spíše mít rozmyšlené její umístění a po ruce materiál pro její zřízení, bude-li třeba. V nouzi může jako krátkodobá izolace posloužit i jednoduché uvázání ovce na zahrádce.

Pro odchov jehňat byste měli na pastvině nebo mimo ni mít k dispozici **choul** – malý přístřešek, kam lze umístit bahnici s čerstvými jehňaty v případě extrémního počasí (mrznoucí déšť) nebo pokud má problémy s jejich přijetím. Zcela postačuje drobná dřevěná bouda 2 x 1 m se střechem, vystlaná slámou či senem. Využít lze také starý chlév či dřevník nebo plastové budky pro telata, nouzové i části manipulační ohrádky. Ovce se v choulu ponechává krátkou dobu (1 až 2 dny), napájení tedy stačí ze kbelíku a k jídlu trocha sena a kousek soli.

Poslední důležité zařízení, které zmiňuji, je **kafilérní box**. I pokud nebudete mít žádné úhyny, využijete ho na odložení lůžek po porodu jehňat. V delším časovém úseku se však úhynům nevyhnete. Není to nutně chovatelské selhání, nýbrž přirozený běh věcí. Všechna zvířata, která si pořídíte, nebo se vám narodí, nakonec buď někomu dáte/prodáte, porazíte je, nebo uhynou. Stejně jako lidé i ovce se přirozeně dožívají různého věku – některá dožije přes deset let, jiné ve třech vypoví srdce. U jehňat pak jsou ztráty kolem 20% běžný chovatelský průměr, i pokud chovatel neudělá žádnou chybu. Do tří dnů věku jehněti raději jméno nedávejte. Také porod mrtvého jehněte není neobvyklý. Tím nechci naznačit, že má chovatel k úhynu přistupovat jako k banalitě a nemá se zamýšlet, zda mu nešlo předejít. Jen vás chci připravit, že takový okamžik nutně přijde, a neměl by vám zkazit radost z chovu, protože chov bez něj možný není.

Kafilérní box musí být umístěn tak, aby neumožňoval přístup zvířatům ani cizím lidem. Nesmí z něj unikat tekutiny. Musí chránit proti dešti. Při opakovaném použití musí umožňovat vyčištění a dezinfekci. Jako nejjednodušší řešení vidím žlutou 240l plastovou popelnici na kolečkách. Sice není levná (přes tisícovku), ale je praktická a umožní vám netrápit se s padlou ovci více, než je nutné. Ovce se do ní celá vejde a kafilérní vůz popelnici uchopí a strojově vyklopí.